

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Ірини Геннадіївни Бухтіярової на дисертацію Анастасії Геннадіївни Дудко на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право

Актуальність теми дослідження. Ефективний захист прав, свобод та законних інтересів працівників та роботодавців є важливим напрямом реалізації державної політики, оскільки право на працю визнається одним із пріоритетних соціально-економічних прав людини, які закріплені в Конституції України, інших нормативно-правових актах, у тому числі й міжнародних. У руслі захисту цих прав є і право працівника на захист від будь-яких посягань на його гідність під час трудової діяльності. Професійна повсякденність формує основи індивідуального ставлення фахівця до цінності життя і здоров'я. Водночас будь-яке професійне середовище, а особливо середовище працівників Національної поліції, яке має багато негативних факторів, які впливають на їх особистість таких як ненормований робочий день, тяжкі умови праці, робота з неблагополучними верстами населення, може містити психотравмуючий контекст. Психотравмуюча ситуація – екстремальна, критична подія, яка супроводжується сильним негативним впливом, психоемоційною напругою, загрозою для життя людини і вимагає від індивіда екстраординарних зусиль подолання її наслідків. Психотравмуюча подія у професійній діяльності провокує форму незвичних подій, які суттєво порушують базальне почуття безпеки людини в умовах професійного середовища, її віри в те, що професійна діяльність організована у відповідності до певного порядку й піддається контролю. Тому психотравмуюча ситуація (мобінг) розглядається як особлива детермінанта ризиків професійного здоров'я працівника. Наслідками надмірного й тривалого негативного впливу ризиків можуть стати ознаки різноманітних порушень. Мобінг на роботі призводить до сильних фізичних і психічних травм. В результаті людина дуже скоро стає психологічно нестабільною, вона витрачає всю енергію на те, щоб

постійно доводити трудовому колективу свою професійну і соціальну спроможність. Далі, якщо психотерор посилюється, то у людини з'являються супутні стресу психосоматичні симптоми – мігрені, застуди, порушення концентрації уваги, безсоння, порушення кровообігу тощо. Жертва мобінгу починає часто хворіти. Враховуючи те, що на працівників Національної поліції покладені функції щодо охорони прав і свобод людини і громадянина, їх життя та недоторканість, то вони в першу чергу повинні бути захищеними та психологічно здоровими.

Мобінг в діяльності працівників поліції зумовлює стагнацію особистісних ресурсів, є ознакою негативного впливу професії на особистість, а за певних умов зумовлює повний регрес, який не може не позначитися на ефективності виконання професійної діяльності та здоров'ї фахівця. Мобінг, що розтягнувся в часі, розглядається як особливий вид професійної деструкції, що виявляється у відсутності спрямованості на зміст професійної діяльності та стає причиною порушення механізмів саморегуляції, деформації внутрішньої картини здоров'я фахівця, пролонгованою причиною великої кількості соматичних і психосоматичних захворювань працівників Національної поліції.

З огляду на це, обрана А.Г. Дудко тема дисертаційного дослідження «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» є досить актуальною, оскільки присвячена важливим і малодослідженим питанням адміністративно- правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України. Крім того, варто додати, що представлена на рецензування тема, незважаючи на її актуальність, недостатньо опрацьована вітчизняними науковцями, в тому числі на рівні дисертаційних досліджень. Таким чином, дисертація А.Г. Дудко є одним з перших комплексних адміністративно-правових досліджень з питань протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Науковий рівень і публікації здобувачки на підставі аналізу та порівняння між

собою за змістами є взаємовідповідними та відображають зміст і сутність однієї наукової проблематики, що безперечно свідчить про глибоке й ґрунтовне опрацювання теми, її об'єкта й предмета. Вступ характеризується високим рівнем аргументації щодо необхідності опрацювання основних структурних елементів дисертації, вказується їх взаємопов'язаність та компліментарність одне відносно одного, аналіз змісту, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи свідчить про правильність вибору інструментарію наукового дослідження, його влучність та можливість викладу шляхів розв'язання основних проблем саме завдяки високому науковому рівню відповідної дисертаційної праці.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в п'яти наукових статтях, чотири із яких опубліковані в виданнях уключених до категорії «Б», одна в зарубіжному науковому періодичному виданні та восьми тез доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Низка положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, що викладені в дисертаційному дослідженні А.Г. Дудко, отримано вперше або суттєво вдосконалено. Вони мають достатній ступінь наукової новизни. Наукова новизна отриманих результатів впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також у тому, що сама кваліфікаційна наукова праця присвячена актуальним і малодослідженим питанням протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України. Так, здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає у виробленні адміністративно-правових засад правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України, а також розроблено на цій основі пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Вперше проаналізовано та визначено, що психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції це неприйнятна форма поведінки, коли працівники поліції піддаються систематичним психологічним утискам, запобіганню або обмеженню

доступу до ресурсів та можливостей, грубому ставленню, образам, шантажу, залякуванню або іншим навмисним діям чи бездіяльності, з метою завдання шкоди здоров'ю особи або контролю над постраждалою особою. Водночас, класифіковано психологічне насильство (мобінг) у Національній поліції за формами прояву на види: вербальний мобінг; емоційний мобінг; соціальний мобінг; фізичний мобінг; сексуальний мобінг; кібермобінг; організаційний мобінг; за спрямованістю дії класифіковано мобінг в Національній поліції на: свідомий та несвідомий; за кількістю кривдників на: колективний мобінг чи особистісний; в залежності від виду психологічного впливу на: латентний мобінг та відкритий мобінг. Авторкою сформульовано ознаки адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України та виокремлено три групи напрямів ефективності протидії психологічному насильству (мобінгу) у Національній поліції України, зокрема: 1) державно-правовий напрям; 2) правозастосовчий напрям; 3) профілактично-виховний напрям. Дисертанткою обґрунтовано необхідність розробки та впровадження Закону України «Про психологічне насильство (мобінг) у публічній службі» та Антимобінгову Стратегію для поліцейських, яка вкрай важлива для протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України.

У дисертаційному дослідженні сформульовано низку положень, що мають важливе значення для науки адміністративного права та діяльності органів Національної поліції України.

Таким чином, дисертаційне дослідження А.Г. Дудко здійснене на високому теоретичному та методологічному рівнях. Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, відповідають вимогам Положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни і практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій і пропозицій дисертаційного дослідження А.Г. Дудко не викликають жодних сумнівів. Вони логічно слідують із тексту

дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях авторки, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, запропоновані дисертанткою, стосовно вдосконалення чинного адміністративного законодавства України мають важливе теоретичне та практичне значення.

Тема дисертації ґрунтується на Плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Національній стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, що затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21; відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України № 454/2020).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати наукового пошуку, що виносяться на захист, отримані завдяки застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема діалектичний, історико-правовий, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, структурно-логічний, статистичний та документального аналізу, моделювання тощо.

Методологічну основу дисертаційної праці складають класичні та сучасні концепції становлення та розвитку адміністративного права на основі вчень зарубіжних та вітчизняних науковців.

Автор зазначає, що обрана методологія й відповідний концептуальний підхід, з урахуванням окреслених завдань і мети дослідження, амбітних цілей щодо розв'язання основних наукових завдань дозволили фундаментально підійти до питання тлумачення загально-правових і спеціальних категорій, окреслити всі необхідні елементи юридичних явищ і підкреслити не лише актуальність відповідної теми та виокремити й згострити увагу читача на найбільш

проблемних питаннях, а й запропонувати ймовірні шляхи їх розв'язання найбільш ефективними інструментами.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення положень дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно містить новітні визначення основних понять, термінів і явищ, що безпосередньо стосуються протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України, не лише на локальному прикладному рівні, а й з огляду на необхідність подальшого вдосконалення відповідних положень в межах науки адміністративного права.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки, рекомендації та пропозиції впроваджено та може бути використано в:

– *нормотворчій діяльності* – щоб удосконалити чинне законодавство, яке передбачає для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) у Національній поліції України (акт впровадження Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю Ради національної безпеки і оборони України);

– *освітньому процесі* – результати роботи застосовуються у процесі підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Публічна служба», «Державна служба» та ін. (акт впровадження в Національній академії внутрішніх справ);

– *науково-дослідній діяльності* – при подальшому вирішенні проблемних питань, пов'язаних із вивченням адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції (акт впровадження в Національній академії внутрішніх справ).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація написана українською мовою, відповідає вимогам, що висуваються до підготовки такого виду робіт. Складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація у стислій формі містить основні тези дисертаційного дослідження, викладена українською та англійською мовами.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-парового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 1.1. «Генезис становлення та розвитку психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України», присвячено дослідженню генезису, становленню та розвитку психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України.

Підрозділ 1.2. «Поняття та особливості психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України», в якому визначено та охарактеризовано поняття та особливості психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України.

Підрозділ 1.3. «Класифікація психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України», спрямований на визначення та здійснення класифікації видів психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 2.1. «Поняття на елементи механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», присвячений дослідженню та визначенню поняття механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України та його складових елементів; надано ґрунтовну характеристику особливостей механізму та його елементів адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України.

Підрозділ 2.2. «Нормативно-правове забезпечення протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», в якому надано детальну

характеристику нормативно-правових актів, які регулюють застосування заходів протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України та підстави притягнення до адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України.

Підрозділ 2.3. «Поняття та особливості адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України», в якому визначено поняття психологічного насильства (мобінгу), підстави та особливості притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення психологічного насильства (мобінгу) в Національній поліції України.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству в Національній поліції України» складається з двох підрозділів:

Підрозділ 3.1. «Міжнародний досвід щодо механізму адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», в межах якого проаналізовано міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в правоохоронних органах.

Підрозділ 3.2. «Напрямки ефективності адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», присвячений вдосконаленню адміністративно-правового регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України шляхом внесенням змін до законодавства та прийняттям Антимобінгової Стратегії.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження А.Г. Дудко на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України» доречно використовувати для підвищення рівня правової культури та правосвідомості представників органів публічної влади, зокрема працівників правоохоронних органів та органів Національної поліції; в освітньому процесі закладів вищої освіти, науково-

дослідних розробках наукових установ, при підготовці наукових праць, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи кваліфікаційну наукову працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації, пояснень у ході публічного захисту або спрямовані на їх врахування в подальшій науковій роботі, зокрема:

1. На стор. 187 Вами сформульовано три групи напрямків ефективності протидії психологічному насильству (мобінгу) у Національній поліції України, зокрема: 1) державно-правовий напрямок; 2) правозастосовчий напрямок; 3) профілактично-виховний напрямок. Які саме особливості вміщують у себе запропоновані Вами напрямки ефективності протидії мобінгу у Національній поліції України?

2. Які саме ознаки адміністративної відповідальності за психологічне насильство (мобінг) в Національній поліції України Вами сформульовано у межах дослідження?

3. На стор. 185 Вами сформульовано кваліфікаційні групи нормативно-правового забезпечення протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України, зокрема: міжнародно-правові акти; загально-забезпечуючі акти; спеціалізовані акти; допоміжні акти. Виникає питання, які саме характеріологічні особливості включено Вами у запропоновані групи?

Разом з тим, наведені вище зауваження та пропозиції в основному мають дискусійний характер і слугують підставою для плідної та конструктивної наукової дискусії під час публічного захисту дисертаційної роботи й не впливають на високу наукову цінність дисертаційного дослідження. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю отриманих результатів робота є суттєвим внеском у науку філософію права.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційного дослідження й опрацювання наукових публікацій А.Г. Дудко фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є

оригінальною, самостійно виконаною працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Анастасії Геннадіївни Дудко на тему «Адміністративно-правове регулювання протидії психологічному насильству (мобінгу) в Національній поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням.

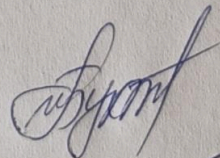
За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертантом результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Дудко Анастасія Геннадіївна – на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Рецензент:

доцент кафедри публічного управління та адміністрування

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Ірина БУХТІЯРОВА

